

Судовий розгляд колективного провадження у перспективі розвитку цивільного судочинства

К. О. Фесик,

аспірант Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України,
адвокат

Досліджено особливості судового розгляду, зумовлені специфікою позовів значної кількості позивачів. Аналізуються особливості завдань стадії судового розгляду, викликані участю на стороні позивача колективу осіб. Пропонується низка правил щодо відкладення судового засідання, здійснення розпорядчих прав сторін. Розглядаються проблеми пояснень сторін у колективному провадженні.

Ключові слова: колективне провадження, судовий розгляд, вирішення справи, розпорядчі права, відкладення засідання, пояснення сторін.

Фесик К.А. Судебное рассмотрение коллективного производства в перспективе развития гражданского судопроизводства

Исследованы особенности судебного рассмотрения, обусловленных спецификой исков значительного количества истцов. Анализируются особенности заданной стадии судебного рассмотрения, вызванные участием коллектива на стороне истца. Предлагается ряд правил относительно отложения судебного заседания, осуществления распорядительных прав сторон. Рассматриваются проблемы объяснений сторон в коллективном производстве.

Ключевые слова: коллективное производство, судебное разбирательство, разрешение дела, распорядительные права сторон, отложение заседания, объяснения сторон.

Fesyk Kyrylo. Judicial proceeding of the collective production in perspective of the civil proceeding development

Article is devoted to research of the features of judicial review caused by specifics of claims of a significant amount of claimants. The features of tasks of a stage of judicial review caused by participation of collective on the party of the claimant are analyzed. A number of rules concerning adjournment of court session, implementation of the administrative rights of the parties is offered. Problems of explanations of the parties in collective production are considered.

Key words: collective production, judicial proceedings, permission of business, administrative rights of the parties, adjournment of a meeting, explanation of the parties.

Судовий захист прав та інтересів фізичних і юридичних осіб розвивається, набуваючи найбільш адекватних та зручних процесуальних форм. Сучасні виклики глобалізованого суспільного простору актуалізують пошуки оптимальних засобів модернізації класичних процесуальних інститутів. На цьому

тлі особливо відрізняється позов – універсальний інструмент, що поєднує традиційну логіку процесу із великими можливостями варіативності.

Не можна не погодитися із Т. В. Сахною у тому, що тривалою практикою цивілістичного процесу опрацьовані такі вічні цінності, на яких процес ґрунтується і втрата яких спричинила б знищення процесу. Серед них позов та позовна форма захисту просідають чільне місце¹. Світовий досвід переконливо доводить, що потенціал позовної форми успішно використовується для формування механізмів захисту публічних інтересів, прав та інтересів невизначеного кола осіб, а також значних за кількісним складом груп потерпілих від однотипних правопорушень. На жаль, сучасне вітчизняне законодавство не містить спеціальних інститутів, спрямованих на захист колективних інтересів, але постійний інтерес у науці переконує в тому, що це питання буде вирішене найближчим часом. Тому уваги потребують механізми розгляду позовних вимог колективу позивачів, доктринальне дослідження яких має передувати законодавчим новелам та створювати основу майбутнього ефективного функціонування нормативних приписів.

Питання судового захисту значних груп позивачів досліджувались у працях Г. О. Аболоніна, Н. С. Батаєвої, Б. О. Журбіна, П. П. Колесова, О. П. Клеймана, Т. В. Степаненко, Г. П. Тимченка та інш. Однак не всі проблеми отримали належний ступінь розробки. Зокрема, залишаються невирішеними питання оптимальних механізмів судового розгляду вимог колективу позивачів.

Судового розгляд – це центральна стадія провадження, в якій повною мірою діють усі принципи цивільного судочинства та реалізуються його завдання. Саме на стадії судового розгляду функціонують ті механізми, котрі є суттю і основою цивільного процесу. В ній найбільше проявляються особливості спірних матеріальних відносин, характер конфлікту і специфічні якості його учасників.

У науці цивільного процесу майже однотайно визнається, що судовий розгляд – стадія процесу². Це пояснюється тим значенням та процесуальними завданнями, що виконуються в ході судового розгляду. Тому не зовсім вдалими видаються нам спроби окремих авторів поділити судовий розгляд і вирішення справи, надавши кожній із цих частин кваліфікації етапу процесуальної діяльності в межах стадії³. Тільки в єдності розгляд та вирішення справи мають сенс. Розгляд і вирішення відбуваються паралельно, адже висновок суду щодо спірних питань починає формуватися задовго до виходу до нарадчої кімнати для ухвалення рішення. Вирішення справи

¹ Сахнова Т. В. О концептуальных категориях исковой защиты (к дискуссии о современном понимании иска) / Т. В. Сахнова // Арбитражный и гражданский процесс. – 2006. – № 2. – С. 44.

² Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України : [підручник] / Штефан М. Й. – К. : Ін Юре, 2005. – С. 143; Гражданский процесс : [учебник] / [Аргунов В. Н., Борисова Е. А., Иванова С. А. и др.] ; под ред. М. К. Треушникова. – М. : Городец, 2003. – С. 20; Чудаева О. П. Реализация задач гражданского судопроизводства в стадии судебного разбирательства : автореф. дис. на соискание научн. степени кандидата юридических наук : 12.00.15 / О. П. Чудаева ; МГУ. – М., 2009. – С. 7-9.

³ Таликін Є. А. Місце судового розгляду в структурі господарського процесу та його завдання / Є. А. Таликін // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского Серия «Юридические науки». – Т. 27 (66). – 2014. – № 3. – С. 93 – 99.

втілюється в низці процесуальних актів – ухвал, котрі з'ясовують окремі проміжні питання, скеровуючи усю справу до завершення.

Єдність розгляду та вирішення справи яскраво проявляється на прикладі моделі колективного позовного провадження. Адже, засноване на однотипності кількох вимог, колективне провадження досягає оптимізації процесу за рахунок уніфікації процесуальної діяльності, об'єднання спільних моментів окремих позовів. Така уніфікація неможлива без поступового вирішення цілої низки ряду складових питань сукупності позовних вимог. Йдеться і про виокремлення спільних підстав позову, і про певну оптимізацію доказування, і про специфічні механізми взаємодії учасників колективу. Тільки інтеграція в межах однієї процесуальної стадії, створення максимально сталого режиму, стабільність засад розгляду та вирішення справи є запорукою справедливого та своєчасного вирішення завдань судового розгляду.

У науці йдеться про, основне значення судового розгляду, повну реалізацію прав учасників та принципів судочинства. Розгляд і вирішення справи у судовому засіданні є центральною стадією цивільного процесу.

Науковці вбачають значення судового розгляду в здійсненні справедливого, неупередженого і своєчасного розгляду цивільної справи, а також її вирішенні по суті⁴. Йдеться і про те, що перевіряється законність та обґрунтованість вимог позивача та заперечень відповідача, а також третіх осіб на підставі досліджених у судовому засіданні наданих сторонами й третіми особами, а також витребуваних судом доказів⁵. Також науковці говорять про діяльність із дослідження засобів доказування⁶. Отже, судовий розгляд виконує важливі завдання та організує діяльність із дослідження доказів, з'ясування правомірності вимог та заперечень сторін та вирішення їх по суті.

Не є винятком і колективне провадження. Однак у ньому виникають додаткові питання, пов'язані із специфікою суб'єктного складу учасників розгляду. Так, на додаток до основних питань спору суд має також з'ясувати обґрунтованість належності всіх учасників колективу, перевіривши наявність правових підстав для включення кожної з вимог до колективного провадження. Тому предмет судового розгляду розширюється за рахунок з'ясування складу тих осіб, які є потерпілими від протиправної дії (типової поведінки) відповідача. Суд виводить певну загальну формулу належності до колективу та перевіряє її щодо усіх позивачів. Тому ті обставини, що на стадії підготовки справи до розгляду мали характер припущення та були підґрунтям об'єднання колективу позивачів, у ході судового розгляду мають отримати достовірне підтвердження.

Формою судового розгляду є судові засідання⁷. Розгляд у порядку колективного провадження також відбувається в судових засіданнях. Водночас існують підстави для певної диференціації судових засідань. Так, у зв'язку із

⁴ *Цивільне процесуальне право України* : навч. посіб. / [Бичкова С. С., Бобрик В. І., Ізарова І. О. та ін.] ; за заг. ред. С. С. Бичкової. – [Вид. 2-ге, доп. і перероб.]. – К. : Атіка, 2007. – 404 с.

⁵ *Господарське процесуальне право* : підручник / [О. П. Подцерковний, О. О. Квасницька, Т. В. Степанова та ін.]. – Х. : Одиссей, 2011. – С. 205.

⁶ *Чудаєва О.П.* Цит. работа. – С. 14.

⁷ *Позовне провадження* : монографія / [В. В. Комаров та ін.] ; за ред. проф. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – С. 342.

значним обсягом процесуальної діяльності доцільно розподілити роботу суду запевними предметно-функціональними аспектами, визначивши спеціалізацію судових засідань. Суд з урахуванням позицій сторін та особливостей справи може визначитися із плануванням засідань, присвячених окремим моментам. Наприклад, суд може розпочати судовий розгляд із з'ясування обставин правопорушення, якщо воно полягає в одній спільній для усього колективу позивачів дії відповідача. У такому випадку доцільно провести одне чи кілька засідань, предмет яких буде обмежений лише питаннями, пов'язаними із подією правопорушення. Аналогічно можуть існувати підстави для проведення судового засідання, спрямованого на з'ясування вини відповідача (умислу, необережності, мотивів та інших важливих чинників). Прогнозованою є диференціація колективу позивачів на частини, якщо в його межах можна виокремити кілька типів постраждалих осіб. У такому випадку доцільним буде проведення окремих судових засідань по кожній із сформованих судом груп. Отже, значний обсяг роботи та її предметна специфіка спонукає до встановлення права суду проводити предметні судові засідання, зосереджені на з'ясуванні окремих частин справи.

Науковцями судові засідання умовно поділяється на три частини: підготовчу; розгляд спору по суті, судових дебатів; ухвалення та проголошення рішення по справі⁸. Такий поділ обґрунтовується логікою розгляду судового спору і є виваженим. Розгляд у порядку колективного провадження доцільно проводити, дотримуючись загальної схеми. Однак специфіка колективного провадження вносить певні корективи у змістовне наповнення кожної з трьох частин.

Так, у ході підготовчої частини судового засідання суддя з'ясовує явку учасників, причини їх неявки та можливість слухання справи за таких умов⁹. Проблема явки до суду є вельми важливою для колективного провадження, оскільки участь на стороні позивача колективу осіб робить незручною, а інколи й фактично неможливою участь усіх осіб, що володіють процесуальним статусом позивача. Власне оптимізація складу учасників та зменшення залежності суду від їх особистої явки є одним із чинників колективного провадження.

Відповідно до судового засідання мають з'явитися представники колективу позивачів. Слід звернути увагу на те, що ЦПК України встановлює різні правила вирішення питання про можливість слухання справи для сторін та їх представників. Відповідно до ч. 2 ст. 169 ЦПК України неявка представника без поважних причин або неповідомлення ним про причини неявки не є перешкодою для розгляду справи. За клопотанням сторони та з урахуванням обставин справи суд може відкласти її розгляд. Для сторін встановлені більш м'які правила (ч. 1 ст. 169).

У колективному провадженні до представників колективу мають застосовуватися ті правила, що діють для позивачів, оскільки вони є не тільки пред-

⁸ *Цивільне процесуальне право України* : навч. посіб. / [Бичкова С. С., Бобрик В. І., Ізарова І. О. та ін.] ; за заг. ред. С. С. Бичкової. – [Вид. 2-ге, доп. і перероб.] – С. 400.

⁹ *Луспеник Д. Д.* Розгляд цивільних справ судом першої інстанції / Луспеник Д. Д. – Х. : Харків юридичний, 2006. – С. 258.

ставниками, а й уособленням колективу. Представники колективу поєднують статус представника та позивача. Зважаючи на те, що поважність причин неявки є питанням досить спірним і може довільно тлумачитися, з огляду на вагомість можливих наслідків, викладена вище норма, що регламентує відкладення розгляду в разі неявки представника, є непропорційно суворою. Якщо ж йдеться про професійне представництво адвокатом, то його неможливість взяти участь у судовому засіданні ставить під загрозу реалізацію колективом своїх процесуальних можливостей. Отже, правила відкладення розгляду справи в разі неявки представників групи мають бути ліберальнішими.

Щодо відповідача, то питання про його участь у розгляді справи має вирішуватися на загальних підставах. При цьому підстав заперечувати можливість проведення заочного розгляду та ухвалення заочного рішення у колективному провадженні нема. Водночас суд повинен зважено поставитися до клопотань відповідача про відкладення розгляду справи, адже колективне провадження для нього – суворе випробування і значний ризик. За умов психологічного дисбалансу, коли відповідачу протистоїть колектив позивачів, згуртований внаслідок об'єднання зусиль, відповідач так само потребує справедливого судового розгляду і врахування його інтересів.

Особливе місце в структурі судового розгляду займає реалізація розпорядчих прав сторін. Сторони вправі укласти мирову угоду, позивач – відмовитися від позову, а відповідач – визнати позов. Ці права повинні забезпечуватися і в колективному провадженні, але мають певні особливості. Так, відмова позивача від позову має бути узгоджена з усіма учасниками колективу. Тільки за таких умов вона є законною та не буде порушувати прав та законних інтересів інших осіб. Адже колективне провадження об'єднує вимоги значної кількості осіб, кожна з яких залишається суб'єктом власної вимоги.

Водночас цілком імовірна ситуація, коли окремі учасники колективу бажають відмовитися від своєї вимоги. Така часткова відмова від позову, на нашу думку, є допустимою та повинна прийматися судом за загальними правилами. Про прийняття відмови від позову окремих учасників колективу доцільно постановити ухвалу, в якій зазначити про закриття справи в частині вимог цих позивачів. Якщо після відмови від позову учасників колективу залишиться менше, ніж це передбачено в якості умови для порушення колективного провадження, варто колективне провадження припинити, вимоги роз'єднати та розглядати кожну з них у самостійному провадженні.

Відповідач також може визнати позов частково – щодо окремих учасників колективу. На нашу думку, суд повинен перевірити, чи не порушує часткове визнання позову прав інших учасників колективу. В разі позитивної відповіді на це питання суд має прийняти часткове визнання позову, але врахувати його вже при вирішенні справи по суті. В майбутньому, в разі запровадження у вітчизняне цивільне процесуальне законодавство інституту часткового рішення, можливим буде впорядкування цієї ситуації шляхом винесення рішення по тих вимогах, що визнав відповідач із продовженням розгляду вимог, що залишилися. Але, на нашу думку, і в такому разі виконання цих рішень має розпочинатися тільки після розгляду вимог, що залишились, по суті.

Укладення мирової угоди в колективному провадженні належить до найбільш спірних питань. З одного боку, мирова угода є результатом консенсуального вирішення конфлікту і тому має більше шансів бути виконаною, врешті-решт примирити сторони спору та встановити соціальну стабільність. З іншого боку, мирова угода є результатом взаємних поступок¹⁰, що в умовах позиціонування колективу на стороні позивача створює значні труднощі. Практика розгляду подібних вимог виробила і специфічні механізми, не притаманні іншим справам. Зокрема, йдеться про виділення коштів на створення компенсаційного фонду, з якого здійснюється відшкодування шкоди кожному члену колективу з тих, що вказані в судовому рішенні та не виявили бажання вийти з колективу до моменту підписання мирової угоди¹¹.

Однак є чимало прикладів, коли члени колективу рішуче заперечують цілком прийнятні умови мирової угоди з метою отримання для себе особистих преференцій¹². На нашу думку, правила колективного провадження мають створювати додаткові механізми встановлення балансу інтересів учасників групи, що дозволять більшості приборкати окремі прояви деструктивного індивідуалізму. Тому для затвердження умов мирової угоди доцільно провести загальні збори членів колективу, де прийнятність умов мирової угоди буде вирішуватися простою більшістю голосів. Видається, що таке вирішення проблеми буде оптимальним.

Участь членів колективу в схваленні умов мирової угоди не знімає з суду обов'язку її ретельної перевірки. Зважаючи на підвищений рівень суспільного значення колективного провадження, вважаємо, що суд має здійснювати прискіпливий аналіз умов мирової угоди, звертаючи увагу на дотримання прав усіх членів колективу; осіб, не залучених до колективного провадження; суспільства в цілому. Щодо конкретних пропозицій, то видається корисним запровадження правила про неприпустимість дискримінації окремих членів колективу за мировою угодою, з огляду на запобігання можливим конфіденційним домовленостям відповідача з представниками, активними членами колективу тощо. Також з метою дотримання свободи розпорядження своїми майновими правами членам колективу, котрі не бажають приєднатися до умов мирової угоди, має бути надана можливість виокремити свою вимогу в індивідуальне провадження.

Отже, здійснення розпорядчих прав у колективному провадженні має певні особливості, обумовлені специфікою суб'єктного складу конфлікту, та відзначається складністю процедури, підвищеним контролем з боку суду та можливістю відповідних дій щодо частини колективу.

Якщо спір не вирішується сторонами на основі взаємних поступок і домовленостей, суд звертається до дослідження доказів у справі. Колективне провадження обумовлює певну специфіку порядку та обсягу дослідження доказів. Насамперед у колективному провадженні існує низка спільних обста-

¹⁰ Фурса С. Я. Цивільний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар / Фурса С. Я., Фурса Є. І., Щербак С. В. : у 2 т. / за заг. ред. С. Я. Фурси. – К. : Видавць Фурса С. Я., КНТ, 2006. – С. 199.

¹¹ Аболонин Г. О. Групповые иски / Аболонин Г.О. – М. : Норма, 2001. – С. 22.

¹² Мясникова Н. К. Виды исков в гражданском судопроизводстве : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Мясникова Н. К. ; СГАП. – Саратов, 1999 – С. 128.

вин, що стосуються колективу в цілому. Ці обставини підлягають з'ясуванню в першу чергу. Вони мають істотне значення як для відповідача, так і для позивача, оскільки визначають напрям розвитку позову – або він обґрунтований і підлягає задоволенню, або безпідставний і має бути відхилений.

Також важливим питанням є остаточна легітимація колективу як позивача, суб'єкта вимоги, що включає вже не тільки зазначення, а й доведення спільності інтересів колективу, єдності правової позиції його членів, з'ясування обсягу групи ознак, визначальних для належності до групи, доказів, котрі повинні це підтвердити. Тільки в ході судового розгляду можна з'ясувати і перевірити міцність зв'язку між правопорушенням (типовою поведінкою) відповідача та вимогою членів колективу. Обсяг колективу є вельми важливим питанням, оскільки він істотно впливає на розмір відповідальності відповідача.

Нарешті, існують проблеми доведення щодо кожного окремого члена колективу. Максимальна стандартизація цієї діяльності є запорукою ефективного функціонування колективного провадження. Науковці пропонують різноманітні варіанти організації доказування в подібних випадках¹³. В свою чергу, зауважимо, що належне доказування щодо кожного окремого члена колективу можливе тільки на основі вироблення загальної формули, встановлення обставин, що підлягають доведенню та переліку необхідних доказів. Звичайно, значний обсяг роботи щодо належної організації доказової діяльності має відбуватися в межах колективу поза його процесуальними функціями. Питання повідомлення усіх членів колективу щодо переліку необхідних доказів, сприяння у їх отриманні, фактична організація доказового матеріалу та надання його суду покладається на представників колективу. Водночас суд, плануючи роботу з розгляду справи в порядку колективного провадження, має максимально повно і послідовно вирішувати проблеми доказування.

Так, якщо звернутися до такого засобу доказування, як пояснення сторін, то доцільно отримувати письмові пояснення членів колективу, уніфіковані за певною схемою, розробленою та обговореною сторонами разом із судом. У письмових поясненнях мають бути максимально відображені усі істотні питання, що цікавлять суд і сторони. Така форма може бути вироблена вже після з'ясування загальних питань предмета доказування. Сторони заделегідь повинні повідомити суду про докази, якими вони обґрунтовують свої вимоги і заперечення. Однак на пояснення сторін такі вимоги не поширюються та їх зміст може певним чином коригуватися.

Таким чином, організація доказової діяльності в ході судового розгляду позовних вимог колективу відбувається з урахуванням структуризації на підставі поділу доказування на спільну частину та особливі моменти, що стосуються кожного окремого позивача.

Отже, модель колективного провадження має будуватися на основі загальних правил позовного провадження з урахуванням тих особливостей, що обумовлюються характером спору, а саме – участю колективу на стороні позивача. Центральною частиною колективного провадження є судовий розгляд,

¹³ Трач Ю. Ю. Окремі аспекти доказування в груповому позові / Ю. Ю. Трач // Держава і право, 2010. – Вип. 47. – С. 400 – 406.

що виконує завдання перевірки обґрунтованості вимог та заперечень, дослідження доказів та вирішення заявленого позову по суті.

Однак у колективному провадженні виникають додаткові питання, пов'язані із специфікою суб'єктного складу учасників розгляду. Так, на додаток до основних питань спору суд має з'ясувати обґрунтованість належності всіх учасників колективу, перевіrivши наявність правових підстав для включення кожної з вимог до колективного провадження. На нашу думку, слід передбачити низку спеціальних правил судового розгляду в порядку колективного провадження, встановивши:

- право суду проводити предметні судові засідання, зосереджені на з'ясуванні окремих частин справи;
- більш ліберальні правила відкладення розгляду справи в разі неявки представників групи;
- детальну процедуру та розширені повноваження суду щодо контролю за здійсненням розпорядчих прав сторін;
- додаткові повноваження суду з організації доказової діяльності з урахуванням виокремлення спільної частини та особливі моменти, що стосуються кожного члена колективу.

Fesyk Kyrylo. Judicial proceeding of the collective production in perspective of the civil proceeding development

The article is devoted to legal proceeding stage peculiarities of plaintiff group's claims. The author is based on the statement that this is the main legal proceeding stage when all civil justice principles act and all its assignments fulfill fully. At this legal proceeding stage the mechanisms lying at the heart of civil process operate. Peculiarities of material matters in controversy, character of conflict and specific qualities of its participants are largely displaying at the stage.

It is proved that unity of proceeding and resolving of a case displays brightly by the example of class action proceeding model. Integration within one procedural stage, establishing maximum constant conditions, stability of proceeding and resolving of a case foundation are pledge of fair and prompt fulfillment of legal proceeding assignments.

At class action proceeding in addition to the main matters of argument specific matters can arise connected with specificity of trial participants' membership. Court should ascertain causation of all the plaintiff group participants' appliance, checking up if there are any legal bases for including each of the claims to class action proceeding. Judicial matter is extended on account of clarification the set of people injured by defendant's improper activity (pluralistic behavior).

The author uses as a basis that court session is the form of court hearing. Due to the fact of considerable amount of judicial activity it is suggested to divide court's work into certain meritorious-operational aspects, defining the court hearing specialization. Considerable amount of work and its meritorious specificity determine establishment of a court's power to hold meritorious sessions concentrating on the certain parts of a case clarification. It is proved that at class action the rules functioning for plaintiffs should be applied to the representatives of plaintiff group due to the fact that they are not only the representatives but also plaintiff group's embodiment. The rule to postpone the examination of the case in plaintiff group representatives' default should be more liberal.

The author dwells on the analysis of parties' regulatory power enforcement. Parties have a right to settle amicably, plaintiff can withdraw an action and defendant can admit a claim. Plaintiff's renunciation of suit should be agreed by all the plaintiff group participants. Defendant can plead no defence partially or fully as for the certain plaintiff group participants. It is presented the opinion that court should check if part admission doesn't entrench on other plaintiff group participants' rights.

The problem of settlement amicably at class action proceeding is researched. The rules of class action proceeding should create additional mechanisms of establishing balance between plaintiff group participants' interests to enable the majority to appease certain manifestations of destructive individualism. To affirm articles of the peace it is necessary to hold general meeting of plaintiff group participants. At the same time court should carry out a captious analysis of articles of the peace paying attention to loyalty of all the plaintiff group participants; individuals not involved in class action proceeding and society in general. In order to ensure compliance with free right to dispose of property by plaintiff group participants who are not willing to join articles of the peace, there should be given a possibility to single out their claims for considering them in an individual procedure.

The article states the study of evidence in the case. There are related series of circumstances connected with the whole plaintiff group and should be ascertain foremost at class action proceeding. Topical issue is final legitimation of plaintiff group as plaintiff, subject of claim including not only pointing at but also proving community of plaintiff group interests, unity of its participants' legal views, and amount of characteristic group clarification being determinative for group affiliation and proves needed to confirm it. The author is based on the statement that proper evidence connected with certain plaintiff group participant is possible only on grounds of devising a general formula, establishing the circumstances subjected to be proved and proper evidence list.

Key words: collective production, judicial proceedings, permission of business, administrative rights of the parties, adjournment of a meeting, explanation of the parties.

УДК: 349.4:630*9](477)(045)

Зміна цільового призначення земельних лісових ділянок: правовий аспект

О. Є. Волков,

здобувач відділу проблем аграрного

та земельного права

Інституту держави і права

ім. В.М. Корецького НАН України

Розглянуто правову основу регулювання земельних лісових ділянок за їх цільовим призначенням. Досліджені особливості зміни цільового призначення земельних лісових ділянок, призначених для ведення лісового господарства, та земельних лісових ділянок, які використовують у цілях, не пов'язаних з веденням лісового господарства, виходячи із положень Лісового та Земельного кодексів України.

Ключові слова: *земельна лісова ділянка, цільове призначення.*

Волков А. Е. Изменение целевого назначения земельных лесных участков: правовой аспект

Рассмотрена правовая основа регулирования земельных лесных участков согласно их целевого назначения. Исследованы особенности изменения целевого назначения земель-

© Волков Олександр Євгенович – здобувач відділу проблем аграрного та земельного права Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України